

گزارشی از یک گفت‌وگوی منتشره نشده در ایران جماعت تقریب و دکتر مصدق

حجت‌الله جوذکی
صفاء‌الدین تبرانیان

روز ۲۸ آبان ۱۳۳۰ش دکتر محمد مصدق، نخست وزیر، به اتفاق هیئت نمایندگی ایران در بازگشت از سفر امریکا به ایران بنابه دعوت نحاس پاشا، نخست وزیر مصر، وارد قاهره شد. طی مدت اقامت سه روزه مصدق در مصر، ملاقاتهایی با فاروق، پادشاه مصر، نحاس پاشا، نخست وزیر این کشور، طه حسین، اندیشمند و نویسنده سرشناس جهان عرب و رئیس وقت دانشکده حقوق دانشگاه مصر، صورت گرفت. طه حسین جنبش ضداستعماری مردم ایران را ستود و درجه دکتری افتخاری دانشکده حقوق را به نخست‌وزیر ایران اعطا کرد. مصدق نیز در جمع استادان و دانشجویان دانشگاه قاهره سخنرانی کرد. در مدت اقامت هیئت نمایندگی ایران در مصر، مردم این کشور استقبال گرمی از آنان به عمل آوردند.

در این سفر علمای «دارالتقریب بین‌المذاهب الأسلامیة» نیز دیداری با دکتر مصدق داشتند که در منابع نوشتاری مرتبط به این سفر و احوالات دکتر مصدق و خاطرات و بازمانده‌های اشخاص بدان اشاره نشده است. گزارش این ملاقات با عنوان «بین جماعۃ‌التقریب والدکتور مصدق» در مجله «رسالة‌الاسلام» دارالتقریب، سال چهارم، شماره اول، مورخ ربیع‌الثانی ۱۳۷۱ هـ.ق/ ژانویه ۱۹۵۲م/ دی ۱۳۳۰ش چاپ شده است. متن زیر برگردان فارسی این گزارش از عربی است که نظر به اهمیت مطالب مطرح شده در این گفت و شنود، به حضور خوانندگان و علاقه‌مندان حوزه تاریخ معاصر ایران تقدیم می‌شود.

□ □ □

در ۲۱ ماه صفر سال ۱۳۷۱ هـ.ق | ۳۰ آبان ۱۳۳۰ش | دکتر محمد مصدق، نخست‌وزیر ایران، که از قاهره دیدار می‌کرد، حضرات آقایان محمدعلی علوبه پاشا، رئیس جماعت

تقریب و استاد شیخ عبدالمجید سلیم، نایب رئیس جماعت یاد شده را به حضور پذیرفت. ترجمه گفت و گوی دوستانه سه نفره میان ایشان را استاد کاظم آزر می به عهده داشت. در آغاز نشست، رئیس جماعت تقریب اهداف این جمعیت را برای دکتر مصدق توضیح داد و اظهار امیدواری کرد بر اثر کوششهای پیگیر جماعت، مسلمانان با ملیتهای مختلف گرد هم آیند و برای غلبه بر ضعفها و عقب ماندگیهای خود متحد و یکپارچه شوند، و با سلاح الفت و مؤانست و همبستگی، و به فراموشی سپردن کینه‌های تاریخی که موجب پر اکندگی ایشان شده و طمع دشمنانشان را برانگیخته است، با ورود به صحنه بین‌المللی، برای حفظ موقعیت کنونی و آینده‌شان، خود را آماده و مجهز سازند.

سپس استاد عبدالمجید سخن آغاز کرد و یادآور شد که اسلام دین وحدت و همبستگی است همان‌گونه که دین توحید است. در اصول اسلام که ایمان به آنها شرط دینداری است، هیچ‌گونه اختلافی میان پیروان آن وجود ندارد، بلکه اختلاف پیروان اسلام در فروع دین است. البته این اختلاف در بین رهبران یک مذهب نیز موجود است بدانسان که میان رهبران مذاهب مختلف اسلامی وجود دارد. بر این اساس مسلمانان با انصاف، این اختلافات را علت مؤثری برای جدایی میان پیروان این دین به حساب نمی‌آورند تا در پی آن یکدیگر را دشمن شمارند. ما مطمئنیم دقت نظر در مسائل مورد اختلاف نشان‌دهنده این است که این اختلافات جوهری نیست، یا حداقل آن‌گونه نیست که موجب جدایی یا هتک حرمت و متهم کردن یکدیگر شود.

جناب دکتر مصدق از این فکر تقریب استقبال کرد و اندیشه تقریبی شخص رئیس و معاون جماعت را مورد ستایش قرار داد و برای صاحبان این نگرش آرزوی موفقیت و پیروزی کرد. او همچنین خاطر نشان ساخت همه مردم ایران با مهم دانستن این نوع طرز فکر، تحقیقات شایسته اسلامی را که عالمان و اندیشمندان بزرگ مذاهب مختلف اسلامی به رشته تحریر درمی‌آورند و در مجله دارالتقریب به نام «رسالة الاسلام» منتشر می‌کنند مورد توجه قرار می‌دهند. وی سپس از استاد شیخ قمی، دبیر فاضل جماعت که هم‌اکنون در ایران به سر می‌برد ستایش کرد و اظهار داشت که او مردی مجاهد و دارای نیت الهی خالصانه است که مذهب شیعه امامیه را به بهترین نحو ممکن معرفی می‌کند و نقش پیوند دادن میان دانشمندان اهل سنت و تشیع را به نیکوترین شکل ایفا می‌کند.

دکتر مصدق در ادامه افزود: امت اسلامی در موقعیت فعلی نیازمند افرادی است که مسلمانان را به شکل صحیحی در امور دینی و اعتقادی آگاه سازند و موجبات برانگیختن و بیداری احساس شعور و عزت را فراهم آورند و از کژاندیشیهای گذشته و از آنچه که موجب شد دشمنان بذرفتنه و ناآگاهی بیفشانند آن را دور سازند. اگر بناست عناصر بااخلاص از روی خیرخواهی بشارت‌دهنده نهضتی باشند که مدرسان امت اسلامی در

نابودی غل و زنجیر استعمار شود، لازم است در آغاز مبشر و پایه‌گذار جنبش علمی - دینی به رهبری و پیشگامی علما و دانشمندان اسلامی باشند تا بتوانند غل و زنجیر جهل و ریشه‌های فتنه و تفرقه را بگسلند و نابود سازند. تا بار دیگر بدانسان که پیش از این ما «امت واحد» هماهنگ و همدل بودیم، به امتی باعزت و مسلح به دانش، قدرت و دین مبدل شویم.

گردهماییهای فرهنگی جهان عرب در سال ۱۹۹۷ م

صفاءالدین تبرانیان

دهه پایانی قرن کنونی به عصر اطلاعات نامبردار شده است. تحولات بنیادین ناشی از گسترش دامنه آگاهیها، ارتقای معارف بشری و گردش پرشتاب اطلاع‌رسانی با بهره‌وری از فن‌آوریهای نوین، جهان را بر آن داشت تا به برقراری ارتباطات پاینده به منظور ادامه حیات مجتمع انسانی اقدام نماید. تبادل اندیشه و انتقال تجربه میان پژوهشگران، موقعیتی را بدید آورده است تا نسبت به تحولات فرهنگی پیرامون خود نه تنها بی‌تفاوت نباشیم که با حساسیت آن را دنبال نماییم. ضرورت توجه به رخدادهای علمی و فرهنگی سایر کشورهای اسلامی ما را بر آن می‌دارد تا تحولات فکری-علمی این کشورها را تعقیب کنیم و ضمن مشارکت و حضور در این عرصه پراهمیت بیش از پیش پی به معضلات و چالشهای روز هم‌مسلمانان و همسایگان خود برده برای رفع آن چاره‌ای بیندیشیم. بدون تردید، در رهگذر تبادل اندیشه و آگاهی میان متفکران و صاحب‌نظران کشورهای اسلامی، افقهای نوینی فراروی ما گشوده خواهد شد. آنچه می‌خوانید فهرستواره‌ای از اهم سمینارها، کنفرانسها و میزگردهایی است که در گستره کشورهای عربی به سال ۱۹۹۷ م برگزار شده است. این گردهماییها به خوبی گویای مسائل روز و مبتلابه اندیشمندان و کارشناسان این کشورهاست. در اینجا شایسته است از راهنماییهای حجت‌الاسلام محمدمهدی تسخیری، رایزن فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در لبنان و آقای محمدرضا وصفی، معاون پژوهشی رایزنی در این خصوص سپاسگزاری شود. همچنین دریافت اطلاعاتی درباره جشنواره فرهنگی و سنتی «جنادریه» در عربستان سعودی را مدیون لطف آقای صباح زنگنه سفیر و نماینده دایم جمهوری اسلامی ایران در سازمان کنفرانس اسلامی هستیم که بدین وسیله از ایشان نیز تشکر می‌شود. گفتنی است در پایان این گزارش کوتاه به چند کنفرانس که خارج از جهان عرب برگزار شده اما با مشارکت مؤسسات عربی برپا شده نیز اشاره شده است. مباحث فرهنگی مورد بحث از این فرار است: